

KOLONIALE KRONIEK.

KOLONIALE LITERATUUR.

Zeker is het minder eigenaardig onze Koloniale Kroniek een „overzicht der koloniale literatuur” te noemen, wanneer van een ganschen stapel te bespreken boeken, waaronder er velen zijn die reeds geruimen tijd geleden ter aankondiging werden ingezonden, slechts een paar konden worden besproken. Doch men is er nu eenmaal aan gewoon ons onder deze rubrick het woord te zien voeren; wij gaven op nieuw wat we konden, niet wat we zoo gaarne wenschten: een althans niet al te onvolledig overzicht van de in den laatsten tijd verschenen producten der koloniale literatuur; en wij hopen dat de inzenders van nog onbesproken gebleven werken nog wat geduld zullen willen blijven beoefenen, en dat redactie of kroniekschrijver steeds met toezendingen van werken en stukken zullen worden verblijd, (zoo als juist dezer dagen het geval was door de ontvangst van FERGUSON'S uitvoerig „Manual of International Law”), daar anders licht een of ander meer of min belangrijk product der koloniale literatuur, waarop de aandacht zou behooren te worden gevestigd, ons zou ontgaan.

En nu ter zake.

In de Koloniale Kroniek van Januari 1880 werd uitvoerig gesproken over Robidé van der Aa's groot aan NIEUW-GUINEA gewijd werk: „Reizen naar Nederl. Nieuw-Guinea in 1871—76.” In de Kol. Kron. van Juni 1883 was sprake van Queenland's plannen tot annexatie van Nieuw-Guinea en van Meijners d'Estrey's „la Papouasie” (*). Sedert werd weder menig stuk aan dat goeddeels nog onbekende land gewijd. Wij herinneren slechts aan: „J. H. van Balen, Avontuurlijke reizen door alle werelddeelen”, en daarin: „De roode paradijsvogel” en „Eene handelsreis naar Ned. Nieuw-Guinea.” (Rotterdam, 1881) (†); de menigvuldige stukken over de annexatie van Zuid-Oostelijk Nieuw-Guinea door Engeland of eigenlijk door de Vereenigde Australische koloniën en van

(*) Waarover zie ook van Musschenbroek's beoordeeling in „de Ind. Gids” van Sept. 1881.

(†) Aangekondigd door von Rosenberg in Ind. Gids van Dec. 1881.

Noord-Oostelijk Nieuw-Guinea door Duitschland, en over onderzoekings-tochten in dat land telkens in tijdschriften en dagbladen voorkomende (*); Robidé van der Aa's nadere, met zijne gewone zorg kritisch bewerkte stukken in de „Bijdragen van het Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië: „Kritisch overzicht der reizen naar Ned. Nieuw-Guinea in de jaren 1879—1882, met kaart der toen voor het eerst opgenomen Zuidkust”, in den bundel uitgegeven ter gelegenheid van het in 1883 te Leiden gehouden Orientalisten-Congres, en: „Reizen van D. F. van Braam Morris naar de Noordkust van Ned. Nieuw-Guinea. Eerste vaart op de Amberno- of Rochussen-rivier, met twee kaarten”, in het eerste stuk der „Bijdragen” voor 1885. Vooral herinneren wij aan Kolonel A. HAGA's uitstekend, door het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in 1884 uitgegeven werk: *Nederlandsch Nieuw-Guinea en de Papoesche eilanden. Historische Bijdrage, ± 1500—1883*. In twee deelen met een kaart, waaraan reeds van der Aa in den aanhef van zijn zooveen vermeld jongste stuk eenige van groote ingenomenheid getuigende woorden wijdde.

Aan dat voor de kennis der toestanden op de kuststreken van Westelijk Nieuw-Guinea en van onze aanspraken op die streken en de nabij liggende eilanden zoo uiterst belangrijk werk willen wij enkele bladzijden wijden, en wel om tweeërlei redenen. 1o De heer Haga is kennelijk geheel op de hoogte der uitgebreide literatuur over Nieuw-Guinea, zoodat men, zijn werk lezende, veel van het andere ongelezen kan luten. (†) 2o Hoewel de werken van het Bataviaasch Genootschap steeds afzonderlijk zoowel te Batavia als alhier bij Nijhoff verkrijgbaar zijn, zoo meenen wij toch dat die werken niet zoozeer onder de oogen van het groote publiek komen, dan dat het niet wenschelijk zou zijn nu en dan op het bestaan van zoodanig werk uitdrukkelijk de aandacht te vestigen.

Daarna wenschen wij enkele woorden te wijden aan den door het Nederl. Aardrijkskundig Genootschap beraamden onderzoekingstocht naar Ned. Nieuw-Guinea.

Ten einde te doen zien welk doel de Kolonel Haga zich met het schrijven van zijn werk voorstelde en wat men er in zal aantreffen, wordt uit zijne „Inleiding” het volgende overgenomen. „Aanvankelijk had ik mij, naar aanleiding eener mij officieel opgedragen taak, slechts

(*) Zie o. a. „Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap”, telkens in de „Mededeelingen”, „De Indische Gids” van April en December 1882, April 1883 enz. „Annales de l'Extrême Orient” Juin 1883, Juillet 1884 enz.

(†) Natuurlijk was hij, zijn werk in het laatst van 1884 te Batavia uitgevende, nog onbekend met van der Aa's zooveen vermelde, eerst in 1885 verschenen bijdrage. Maar van van Braam Morris' beide rapporten heeft hij gebruik kunnen maken.

ten doel gesteld te onderzoeken op welke gronden Nederland's bezitrecht op het eiland Nieuw-Guinea steunt. (*) De raadpleging van boeken en archiefstukken van den lateren tijd leidde tot geene bevredigende oplossing dier vraag. Ik stuitte op menige tegenstrijdigheid en onzekerheid, terwijl het in 't bijzonder mijne aandacht trok, dat de meeste schrijvers zich beroepen op toestanden in vroegere eeuwen, zonder dat het mij gelukken mocht dit beroep door deugdelijke bewijzen gestaafd te zien. Allengs vestigde zich dan ook de overtuiging dat alleen eene chronologische behandeling der gebeurtenissen tot het doel zou kunnen leiden; en toen ik nu een aanvang maakte met het verzamelen der gegevens, bleek mij al zeer spoedig, dat de geschiedenis onzer aanrakingen met Nieuw-Guinea zich niet liet scheiden van de historie der Papoesche eilanden; ja, dat het zelfs noodzakelijk was nu en dan een blik te slaan op de gebeurtenissen, waarvan de Oostersche provincien in 't algemeen en de Molukken in 't bijzonder getuigen waren. (†) Mijne aantekeningen kregen dientengevolge zulk eene uitgebreidheid, dat ze tot bouwstoffen konden dienen voor een geschiedkundig overzicht van de aanrakingen der Europeanen, speciaal de Nederlanders, met Nieuw-Guinea en de Papoesche eilanden, en daar ik meende dat een dergelijk overzicht niet onwelkom zou zijn aan hen, die in de geschiedenis onzer Oost-Indische bezittingen belang stellen, ben ik tot de bewerking dezer

(*) Uit deze woorden blijkt genoegzaam, gelijk trouwens te verwachten was, dat de pogingen van Engelschen en anderen om zich op Oostelijk Nieuw-Guinea te vestigen, onze regeering wakende vonden.

Dit waken zal echter tot daden moeten leiden. Terecht toch wordt in „De Indische Gids“ van Juni 1885, p. 775, de aandacht gevestigd op hetgeen de Hoogleraar Asser in het Mei-nummer van „De Gids“ zei over art. 35 van het Congo-tractaat, bepalende, als nieuw volkenrechtelijk begrip van koloniaal bezit, dat de iubezittingeming de verplichting oplegt, zorg te dragen voor het vestigen van een gezag, voldoende om de verkregen rechten te doen eerbiedigen. Werd het tot nu toe voldoende geacht ergens een vlag te hijschen of een wapenbord te plaatsen, dit schijnt voortaan niet meer genoeg, althans zoo bedoeld nieuw begrip van algemeene toepassing moet worden geacht, om het bezit door eene andere mogendheid erkend te zien.

(†) Bij de lezing van het werk kwam het ons voor dat over die gebeurtenissen, o. a. de pogingen der Engelschen in het laatst der vorige en het begin dezer eeuw om zich in de Molukken te vestigen, den veeljarigen krijg met Noekoe enz. wel wat meer wordt uitgeweid dan stipt noodig was. Het wordt echter toegegeven dat er verband bestaat, hoewel soms slechts indirect, tusschen die gebeurtenissen en de geschiedenis onzer aanrakingen met Nieuw-Guinea en de Papoesche eilanden. Ook wordt erkend dat wij door de wijze waarop de schrijver zijn onderwerp behandelde bekend worden gemaakt met menige uit de beste bronnen geputte bijzonderheid en daaraan ook onderscheidene zijner critische aanmerkingen te danken hebben, waardoor op sommige gebeurtenissen een nieuw licht wordt geworpen.

bijdrage overgegaan. Zij beweegt zich op historisch gebied, terwijl overigens slechts vermeld wordt, wat onmisbaar toescheen om zich eenigszins thuis te gevoelen op het tooneel, waarop de verhaalde gebeurtenissen spelen”

„Zooveel mogelijk heb ik slechts van oorspronkelijke bronnen gebruik gemaakt. Eene volledige opgave der gebezigde bronnen wordt aange troffen in de bijlage C, terwijl de tusschen () in den tekst geplaatste cijfers naar deze bijlage verwijzen. (*) Bij een vluchtige inzage dier lange lijst blijkt reeds terstond, hoezeer ik mijn voordeel gedaan heb met den arbeid van anderen, die de vruchten hunner bronnenstudie of de ervaringen hunner reizen publiceerden. Ben ik dus aan al die schrijvers grooten dank verschuldigd, meer in 't bijzonder is erkentelijkheid plicht tegenover de heeren P. J. B. C. Robidé van der Aa en wijlen P. A. Leupe, zonder wier werken over Nieuw-Guinea het mij waarschijnlijk niet mogelijk geweest zoude zijn mijne bijdrage te schrijven. (†)

„Hoeveel er nu ook over Nieuw-Guinea en de Papoesche eilanden gepubliceerd moge zijn, alras bleek mij dat er nog leemten bestonden in de geschiedenis onzer verhoudingen tot die landen. Vandaar mijne pogingen om die leemten uit de archieven, vooral uit het zoogenaamd „oud Archief te Batavia”, aan te vullen. Vroeger zou het onmogelijk geweest zijn, in een redelijken tijd, de noodige gegevens te verzamelen; maar sedert het oud archief behoorlijk geordend is en zich in het bezit

(*) Bewijst die bijlage met hare 557 nummers voor de nauwgezetheid waarmede de heer Haga kennis genomen heeft van zoowat alles wat over Nieuw-Guinea werd geschreven en heeft zij als bibliographisch overzicht ongetwijfeld waarde, wij gelooven dat velen met ons, hoezeer zij gaarne een afzonderlijk, maar dan anders bewerkt bibliographisch overzicht zouden hebben ontvangen, die „tusschen () in den tekst geplaatste cijfers” door aanhalingen of verwijzingen in noten onder aan de bladzijden vervangen zouden hebben gezien. Voor den ernstigen lezer toch, die de gewoonte heeft bij het lezen van den tekst tevens terstond de noten in te zien, is het lastig nu telkens die bijlage te moeten raadplegen.

(†) Blijkbaar oordeelt dus Kolonel Haga even gunstig over R. v. d. Aa's groot werk over Nieuw-Guinea als ik het deed in De Economist van Januari 1880, als geschiedde in De Indische Gids van Nov. '79, in het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap, IV, 2, 158, in de Annales de l'Extrême Orient van Jan. '80, p. 205, in Das Ausland van 1880, p. 541, 570, 591.

Deze beoordeelingen worden aangehaald ten bewijze dat, al las Kol. Haga zeer veel over Nieuw-Guinea, er toch nog wel stukken zijn die aan zijne aandacht ontglipten.

Mogelijk antwoordt hij, dat het niet op zijn weg lag de beoordeelingen te vermelden van de door hem aangehaalde werken. Goed, zou het wederantwoord zijn; maar bevatte b. v. het n. f. niet meer dan éénmaal (deel II, p. 423_u) door u aangehaalde Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap niets meer vermeldingwaardige?

van een uitmuntenden gids mag verheugen, (*) is die arbeid veel gemakkelijker gemaakt. Dank zij deze omstandigheden, zal men in dit werk menige episode vermeld vinden, die tot nog toe niet of slechts ten deele bekend was, al blijft er, niettegenstaande mijne pogingen om, waar noodig, door critiek tot de kennis der waarheid te komen, in menig opzicht nog onzekerheid bestaan."

Hieruit blijkt dus dat de heer Haga zich voorstelde een chronologisch overzicht te geven van de aanrakingen met Nieuw-Guinea en de Papoesche eilanden van de vroegste tijden, althans van de vijftiende eeuw af tot op het laatst van 1883. Het geheel is in zes hoofdstukken verdeeld. Eene zeer breedvoerige, chronologisch ingerichte inhoudsopgave aan het hoofd van elk deel geeft in het gebruik veel gemak. Tot de bepaalde verdiensten van het werk rekenen wij de résumés, die aan het slot van elk hoofdstuk voorkomen en die een beknopt overzicht geven van het in het hoofdstuk behandelde. Die overzichten zijn echter te uitvoerig om hier te kunnen worden overgenomen. Wij volstaan daarom, althans wat de eerste hoofdstukken, meer het verledene behandelende, betreft, met uit de inhoudsopgave over te nemen wat betreffende die overzichten wordt gezegd. In het eerste hoofdstuk is, na herinnering van hetgeen omtrent vroegere aanrakingen met Nieuw-Guinea is vermeld gevonden, sprake van de gebeurtenissen van \pm 1500—1600 en ten slotte de vraag beantwoord: Wat wist men dus op het einde der 16e eeuw van Nieuw-Guinea en de Papoesche eilanden. Het tweede hoofdstuk loopt van 1601—1700 en eindigt met een „Terugblik op het tweede hoofdstuk en toestand op het einde der 17e eeuw." Het derde hoofdstuk loopt van 1701 tot 1779 en eindigt met een terugblik op het hoofdstuk en het schetsen van den toestand in 1779, toen de sultans van Tidore en Batjan en de kroonprins van Tidore gevangen genomen en naar Batavia gezonden werden; Tidore een leen werd der Compagnie en prins Gaygira tot Sultan van Tidore werd verheven. Aangezien de Sultan van Tidore steeds was beschouwd als de Souverein der Papoesche eilanden en zekere rechten uitoefende op gedeelten van Nieuw-Guinea, gingen die rechten ook op zijn leenheer, de Compagnie, over. Het vierde hoofdstuk loopt van 1780 tot 1817. Het was het tijdvak van de veeljarige onlusten door prins Noekoe verwekt en van de vestiging der Engelschen in de Molukken enz. „Het recht van bezit van Tidore op de Papoesche eilanden en een gedeelte van Nieuw-Guinea" (zoo wordt op blz. 469 in den terugblik op het behandelde tijdperk gezegd), werd gedurende het Engelsch tusschenbestuur op wettige wijze geregeld, terwijl die regeling door de conventie van 13 Augustus 1814 een in-

(*) Namelijk: Mr. J. A. van der Chijs' „Inventaris van 's Lands Archief te Batavia", door ons besproken in „De Economist" van Juni 1883, p. 552.

ternationaal karakter kreeg." Die conventie was die tusschen Groot-Britannie en de Nederlanden gesloten betreffende de teruggave der Nederlandsche kolonien. (Z. blz. 464). Het tweede deel bevat de hoofdstukken vijf en zes. Het vijfde loopt van 1817—1848. In het overzicht van het behandelde tijdperk, p. 84 e. v., wordt dit uit een staatkundig oogpunt bijzonder belangrijk genoemd. „Het recht van bezit van Tidore op de Papoesche eilanden werd door het Londensch tractaat van 1824... volkomen bevestigd. Omtrent de Souvereiniteitsrechten van Nederland op die eilanden kan dus geen twijfel bestaan." Hetzelfde geldt de kust van Nieuw-Guinea tot de Zuid- of misschien de Oostkust van de Geelvinkbaai. „In 1828 werd bij proclamatie bezit genomen van het gedeelte van Nieuw-Guinea *en de landen daar binnen liggende*, aanvangende aan de Zuidkust op 141° O. L. en verder de kustlijn volgende tot kaap de Goede Hoop op de Noordkust"..... „Men moge op den vorm van inbezitneming bij proclamatie op Koninklijke machtiging aanmerking maken", Engeland en andere koloniale mogendheden deden bij herhaling hetzelfde. „Het tractaat van 1824 gaf volkomen recht te doen wat gedaan is".... „Minder in overeenstemming met de lessen der historie en minder gelukkig in den vorm was de wijze, waarop in 1848 het Nederlandsch of liever het Tidoreesch gebied op Nieuw-Guinea werd omschreven. De vorm — een geheim besluit der Indische regeering, dat slechts dienen moest tot richtsnoer voor de ambtenaren — was geheel van huishoudelijken aard, zoodat de nieuwe gebiedsomschrijving reeds om deze reden voor internationale quaestien geen beteekenis kan hebben", euz. (p. 88).

Het zesde of laatste hoofdstuk behandelt het tijdperk van 1848 tot 1883. Aangezien het daarin gezegde het meeste actualiteitsbelang heeft, zullen we uit het résumé, p. 428—436, iets meer overnemen dan we bij vroegere hoofdstukken deden, ook ten einde te beter te doen zien wat die overzichten bevatten.

„De kennis van het land was in hooge mate vermeerderd, niet alleen door de ontdekkingen in dit tijdperk gedaan, maar ook door de publicatie van de resultaten der oudere ontdekkingsreizen, die eeuwen lang geheim gebleven waren (*). Wel zijn er nog enkele gedeelten der kust van Nederlandsch-Nieuw-Guinea en omliggende eilanden, die nog steeds op een nauwkeurig onderzoek wachten; maar in algemeenen zin is de geheele kustlijn thans vrij wel bekend, terwijl tal van kaarten en gedrukte werken het voor iedereen mogelijk maken zich rekenschap te geven van het standpunt, dat de wetenschap in dit opzicht heeft be-

(*) Van al die publicatiën, ook van onderscheidene betreffende reizen in Oostelijk Nieuw-Guinea, wordt in den loop van dit werk, inzonderheid in dit uitvoerig zesde hoofdstuk melding gemaakt.

reikt. Ook de kennis van het binnenland nam gedurende dit tijdperk aanmerkelijk toe (*); maar toch is, hetgeen wij daarvan weten, nog bitter weinig”....

„Het *klimaat* deed zich weder, enkele uitzonderingen daargelaten, van zeer ongunstige zijde kennen”... en daarom verdient het eene bijzondere herinnering (†), dat de baai van Kapaur gezond genoemd wordt....

„De *bewoners* van Nieuw-Guinea en de Papoesche eilanden trokken gedurende dit tijdperk bijzonder de aandacht van reizigers en geleerden; en hoewel het slechts op enkele plaatsen gelukte in aanraking te komen met de bergvolken van het binnenland, vernam men nu toch van de Papoes meer dan in de vorige eeuwen te zamen.” Op hetgeen daaromtrent verder op blz. 430 wordt gezegd, wordt inzonderheid de aandacht gevestigd.

„Voor den *handel* was dit tijdperk van groot belang. Wij waren getuige van een vrij drukke vaart op de West- en Noordkust van Nieuw-Guinea, zagen de Westkust in de stoomverbinding opnemen, ontmoetten handelsagenten en etablissementen op plaatsen waar men vroeger met gespannen boog ontvangen werd; in één woord de handel was vooruitgegaan”....

„Het *recht van bezit* van Tidore op de Papoesche eilanden en op de kust van Nieuw-Guinea en omliggende eilanden van kaap Bonpland langs de Noord- en Westkust tot aan Wonin di Bawa (omstreeks kaap van den Bosch) was, in het eind van het vorige tijdperk, door de Nederlandsche regeering erkend. Of de Zuidkust, beoosten kaap van den Bosch tot den 141sten lengtegraad, beschouwd moest worden als rechtstreeks Nederlandsch gebied, dan wel als een onderhoorigheid van den leenvorst van Tidore, bleef onzeker, terwijl ook niet bepaald was hoever zich het Nederlandsch of Tidoreesch gebied in het binnenland uitstreckte.” In het nu behandelde tijdperk kwam aan al die onzekerheid een einde. De geheele kuststreek, van kaap Bonpland op de Noordkust (§) tot den 141sten lengtegraad op de Zuidkust werd als Tido-

(*) Bij herhaling wees de schrijver er op wat wij in dit opzicht, inzonderheid wat de taalstudie betreft, aan de zendelingen verschuldigd zijn. Hoezeer hij telkens moet constateeren dat de pogingen dier zendelingen om de inlanders te beschaven en tot het Christendom te brengen nog slechts zeer geringe uitkomsten hebben opgeleverd, heeft hij over het geheel niet dan lof voor hun, met zooveel opofferingen gepaard gaand streven.

Natuurlijk is ook sprake van de reizen van Miklucho-Maclay, Dr. A. B. Meyer, Beccari, d'Albertis en anderen.

(†) Ook met het oog op de hieronder te bespreken, door het Aardrijkskundig Genootschap georganiseerde Expeditie.

(§) Over de juiste ligging dier Kaap, zie II, 222.

reesch grondgebied beschouwd, terwijl later nog, door de lijn, die kaap Bonpland met de Zuidkust op 141° O. L. verbindt, als Oostergrens aan te nemen, een zeer aanzienlijk binnenland aan dat gebied werd toegevoegd. „De vorm waarin dit plaats vond, was weder anders dan vroeger”.... „Bij de intrede van het laatste tijdperk” (wij zagen het boven aan het slot van het overzicht van het vijfde hoofdstuk), „bestonden er twee omschrijvingen van grondgebied: één in eene publick gemaakte proclamatie (van 1828), en één in een geheim gehouden besluit (van 1848). De in den lateren tijd met Tidore gesloten contracten geven het grondgebied niet meer aan, maar verwijzen naar de bestaande en nader te volmaken omschrijving daarvan.” Aan de bestaande onzekerheid werd een einde gemaakt, toen in de Regeerings-Almanakken de omschrijving van het grondgebied der verschillende gewesten van Nederl.-Indië werd opgenomen. „Dit is dus de nieuwste vorm, waaronder de Regeering de bepaling en de wijzigingen van het grondgebied ter algemeene kennis brengt. Die omschrijving in den Regeerings-Almanak heeft evenwel slechts een huishoudelijk karakter, en kan niet geacht worden van internationale beteekenis te zijn, zoolang ze niet gebaseerd is op eenen wettigen grondslag. En met de vroeger bestaande wettige grondslagen, nl. de contracten met Tidore en de proclamatie van 1828, heeft de Regeerings-Almanak geheel gebroken”....

„Vragen wij nu, hoe de in dit tijdperk tot stand gekomen regeling, die de Papoesche eilanden en geheel Nederl. Nieuw-Guinea als Tidoreesch grondgebied beschouwt, met de werkelijkheid overeenkomt, dan kan het antwoord kort zijn. Eene feitelijk bestaande heerschappij van Tidore over de Papoesche eilanden kan niet meer ontkend worden. Op de Noordkust van Nieuw-Guinea tot op een gedeelte der Westkust van de Geelvink-baai en sommige der nabij gelegen eilanden — het historisch gebied van Tidore — beduidt het gezag van den Sultan zeer weinig, maar wordt, althans in naam, min of meer erkend. Hetzelfde is, dank zij den Nederlandschen invloed, thans in Onin het geval, maar elders op de kust en in het geheele binnenland bestaat nu, noch bestond vroeger, een zweem van Tidoreesche heerschappij.”

„Nederland's bezitrecht op Nieuw-Guinea wordt in het buitenland op zeer verschillende wijzen beoordeeld. Is men daar, om licht te begrijpen redenen, meestal slecht op de hoogte van de geschiedenis dier rechten, de mededeelingen van Coutts Trotter (*) leveren het bewijs dat ook hierin allengs verandering komt. Wij zagen reeds dat Engeland en Australië, in de meening verkeerende dat de 141ste meridiaan onze aangenomen grenslijn was, deze grens indirect erkend hebben, en evenzeer,

(*) „New-Guinea: a Summary of our present knowledge with regard to the island” in „Proceedings of the Royal Geographical Society” van April 1884.

dat menigmaal de Nederlandsche rechten op Nieuw-Guinea geheel genegeerd werden. Dat het Nederlandsch gezag in elk geval niet veel meer is dan een naamgezag, hierover zijn de meeste schrijvers het eens."

Hierbij zullen wij onze aanhalingen staken, ofschoon de verleiding groot is om ook van de twee laatste bladzijden van Kolonel Haga's werk menige zinsnede over te nemen.

Voor al nu Engeland en Duitschland Oostelijk Nieuw-Guinea in bezit hebben genomen, en dus nadere aanrakingen met anderen — die echter nog geen conflicten behoeven te zijn — op dat groote eiland wellicht aanstaande zijn, kwam het ons wenschelijk voor eenigszins uitvoerig te doen uitkomen wat een bekwaam man als Kolonel Haga over den aard en den omvang onzer rechten op Nederl. Nieuw-Guinea zegt.

Wel noemt hij het, p. 435, „een twijfelachtig voorrecht Souverein van Nieuw-Guinea te heeten" en wijst op de zware verplichtingen en groote verantwoordelijkheid, welke die souvereiniteit in haar gevolg voert. Maar eenmaal die souvereiniteit aanvaard hebbende, mogen wij ons aan die verplichtingen en die verantwoordelijkheid niet onttrekken.

Onder meer behoort daartoe de bepaling van een betere grens dan de in 1828 en 1848 daarvoor bepaalde 141ste meridiaan. In de Kol. Kroniek van Januari 1880, p. 105, wezen wij er op dat de heer van der Aa een andere grens voorstelt. In latere stukken komt hij daarop terug. Kolonel Haga wijst er ook op dat de door d'Albertis bevaren Fly-rivier voor een gedeelte over Nederlandsch grondgebied stroomt. (II, 319). Vestigen zich eenmaal Engelschen of andere vreemdelingen aan die rivier, dan zou de wenschelijkheid kunnen blijken dat een andere grenslijn dan de dat riviergebied doorsnijdende 141ste meridiaan onze bezittingen van die van anderen afscheidde. Het schijnt wenschelijker — ook de min voldoende toestand op Noord-Oostelijk Borneo leert het — op het aannemen of vaststellen eener goede demarcatielyk bedacht te zijn alvorens conflicten ontstaan dan daarmede te wachten tot deze ontstaan zijn. Gereedelyk wordt echter toegegeven dat het binnenland, juist ook op onze Oostergrens, nog zoo weinig bekend is, dat het wellicht nog lang hoogst moeielyk zal zijn eene aan billijke eischen voldoende nieuwe grenslijn vasttestellen. Dit zou echter slechts voor de wenschelijkheid pleiten om nieuwe ernstige pogingen aan te wenden om met dat binnenland kennis te maken. d'Albertis' tochten op de Fly-rivier, die van den resident van Braam Morris op de Amberno- of Rochussen-Rivier, die van den Rus Micklucho Maclay — om van andere meer of min soortgelijke tochten te zwijgen — bewijzen dat men met moed en volharding en tact tamelyk wat van het binnenland kan leeren kennen. Als souverein van Westelyk Nieuw-Guinea rust op ons de zedelyke plicht dat land meer en meer te leeren kennen. Dit is ook Prof. Haga's slotwoord. De hieronder te bespreken wetenschappelyke

expeditie naar Nieuw-Guinea is een vernieuwd bewijs dat regeering en wetenschappelijke mannen ten onzent het gewicht van dien plicht be-
seffen. En volgaarne maken wij dan ook Kol. Haga's slotwoorden tot
de onze: „Mogen de Nederlanders ook onder de ontdekkers van Nieuw-
Guinea's binnenlanden weldra een eereplaats innemen!”

Alvorens over dien tocht te spreken, moeten wij nog enkele woorden
aan Kolonel Haga's werk wijden.

Tot ons leedwezen hebben wij er ons hoofdzakelijk toe moeten be-
palen op de overzichten aan het slot zijner zes hoofdstukken de aan-
dacht te vestigen. Gaarne hadden wij, inzonderheid wat het vijfde en
zesde hoofdstuk betreft, over meer punten uitgeweid: de stichting en het
verlaten van Fort Du Bus, eenige van de vele onderzoekingstochten
der laatste jaren, de zendelingen, de inlanders, de producten, den handel,
de pogingen van Engelschen, Duitschers en anderen om zich op Nieuw-
Guinea te vestigen, de kolonisatiepogingen, enz. enz. Maar voor dat
alles moeten we naar het werk zelf verwijzen, herhalende wat we in
den aanvang zeiden, dat de heer Haga zoowat alles heeft gelezen wat
in vroeger en later jaren over Nieuw-Guinea is geschreven en in de
Bataviasche archieven vermeld en van dat alles in zijne beide deelen
een uitstekend, systematisch, chronologisch overzicht geeft.

Een woord nog over de Bijlagen tot zijn werk.

De eerste is de volledige tekst van de op 26 Maart 1872 tusschen
de Ned.-Indische regeering en den Sultan van Tidore en onderhoorig-
heden, gesloten overeenkomst, welke tegenwoordig de wederzijdsche
betrekkingen beheerscht.

De tweede geeft de „Toelichting op de kaart van Nederlandsch Nieuw-
Guinea en de Papoesche eilanden,” welke het werk vergezelt en welke
met de meeste zorg uit de nieuwste en beste gegevens is samengesteld.

De derde is de reeds hierboven (blz. 412) vermelde uitvoerige lijst
der geraadpleegde „Bronnen.”

En nu, om bij Nieuw-Guinea te blijven, nog eenige woorden over
den door ons Aardrijkskundig Genootschap georganiseerden
onderzoekingstocht naar Westelijk Nieuw-Guinea.

„Mogen de Nederlanders ook onder de ontdekkers van Nieuw-Guinea's
binnenlanden weldra een eereplaats innemen!” Op deze slotwoorden van
Kolonel Haga werd boven reeds de aandacht gevestigd. De Regeering,
die zich in de laatste jaren zoo beijverde om de kuststreken van Nederl.
N.-Guinea goed bekend te maken, de bovenvermelde, door van der Aa
uitgegeven stukken bewijzen het, en het Aardrijkskundig Genootschap
streven er blijkbaar naar om die woorden tot eene waarheid te maken.
De Regeering sprak de meening uit, „dat in de tegenwoordige omstan-
digheden, nu de algemeene aandacht meer dan ooit te voren op Nieuw-

Guinea is gevestigd, geen deel van onze Oost-Indische bezittingen zoozeer in aanmerking komt voor een wetenschappelijk onderzoek door de Nederlanders dan de westelijke helft van dat eiland;" zij gaf het verlangen te kennen in dien zin een voorstel van het Aardrijkskundig Genootschap te ontvangen en verklaarde zich bereid voor zoodanig onderzoek gedurende eenige jaren de gelden beschikbaar te stellen op de Indische begrooting voor wetenschappelijke onderzoekingen uitgetrokken.

Het Aardrijkskundig Genootschap, dat na afloop der Sumatra-expeditie niet gelukkig was geweest in zijne pogingen om regeeringshulp voor andere onderzoekingstochten in Ned.-Indie te verkrijgen, was natuurlijk volgaarne bereid aan het verlangen der regeering te voldoen. In bestuursvergaderingen werd de zaak besproken. Een comité tot voorbereiding der expeditie werd benoemd. Met personen, die voor de expeditie in aanmerking zouden kunnen komen, werden besprekingen gehouden. Met de Regeering werd over de zaak gecorrespondeerd. Over een en ander werden uitvoerige mededeelingen gedaan in 's Genootschaps algemeene vergadering van 18 April jl. door den Voorzitter, den heer W. F. Versteeg, die een, in 's Genootschaps Tijdschrift opgenomen, nota over de zaak had samengesteld, waarin werd medegedeeld welk gedeelte van Nieuw-Guinea zou worden onderzocht, wat men er van wist en wat inzonderheid zou moeten worden onderzocht.

Dat stuk is getiteld: Nieuw-Guinea, in 't bijzonder Onin en Kowiai, door W. F. VERSTEEG" en is door een duidelijk kaartje toegelicht. Er wordt in medegedeeld waarom het nauwkeurig onderzoek van dat Zuidwestelijk deel van Nieuw-Guinea aanvankelijk wenschelijker is geacht dan dat van het meer oostelijk aan de Geelvinkbaai gelegen binnenland van Dorei en omstreken.

In 's Genootschaps bestuursvergadering brak ik een laus voor het aanvangen met het onderzoek van het meest oostelijk gedeelte van ons gebied op Nieuw-Guinea en wel hoofdzakelijk om twee redenen. Ik wees op den belangrijken onderzoekingstocht door den resident van Braam Morris in 1884 op de Amberno- of Rochussen-rivier gemaakt, (waarvan het verslag sedert dien tijd door den heer van der Aa is gepubliceerd in de eerste aflevering der „Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië" voor 1885), en beweerde dat een nader onderzoek van het gebied dier belangrijke rivier en geographisch van meer gewicht zou zijn en aan het Genootschap meer roem zou brengen dan dat van Onin. Ik betoogde in de tweede plaats, ook met herinnering aan van der Aa's betoog dat eene andere grensregeling dan de 141ste meridiaan aanbevelenswaardig was, (*) dat het, nadat Oostelijk Nieuw-Guinea

(*) In zijn zooeven aangehaald jongste stuk zegt hij evenwel (p. 82) het niet al te zeer te betreuren dat tengevolge der Duitsche en Engelsche, bij den 141^{en}

door Engeland en Duitschland in bezit genomen was, en nadat door Dr. d'Albertis' tochten op de Fly-rivier gebleken was dat deze voor een deel bewesten den 141sten meridiaan en dus op Nederlandsch grondgebied vloeit, het uit een politiek oogpunt van het meeste gewicht was het meest oostelijk gedeelte van ons gebied zoo nauwkeurig mogelijk te leeren kennen omdat die kennis ons van nut zou kunnen zijn bij de onderhandelingen over grens- en andere quaestiën, welke wij mogelijk eerlang met onze nieuwe naburen op Nieuw-Guinea zouden hebben te voeren (*). Het mocht niet baten. Nu bijna voor het eerst van Nederlandsche zijde aan een grondig onderzoek van een deel van Nieuw-Guinea's binnenland werd gedacht, werd de voorkeur gegeven aan Onin en omdat men er minder bezwaren hoopte te ontmoeten dan in het oostelijk gedeelte, en omdat Onin in geregelde stoomcommunicatie staat met Ned.-Indië en, voorzeker een gewichtig punt, de Kapaur-baai, van waar de tochten naar het binnenland zouden uitgaan en dat waarschijnlijk het hoofdstation der expeditie zou zijn, geenszins als ongezond is aan te merken, en omdat, ook een gewichtig punt, het verre van zeker was dat de regeering, behalve de toegezegde geldelijke en moreele hulp, ook de voor een onderzoek als dat der Amberno-rivier onmisbare hulp van een stoomschip zou willen of kunnen verleenen.

Het gewicht dier motieven wordt in 't minst niet ontkend en nu we niet konden verkrijgen wat we het meest wenschelijk achtten, zullen we ons niettemin hartelijk verheugen in het welslagen van het in Onin en Kowai in te stellen onderzoek.

Daartoe zal de met zijne bekende zorgvuldigheid met aanwending van alle bereikbare bronnen bewerkte Nota van den heer Versteeg ongetwijfeld van nut kunnen zijn. Na eene inleiding, waarin sprake is over aanleiding en doel van den tocht en over de redenen die aan het onderzoek van Onin de voorkeur deden geven, geeft hij, bij wijze van toelichting zijner schetskaart, een overzicht van hetgeen over de te onderzoeken streek bekend is, waaruit van zelf volgt wat te onderzoeken en te verbeteren overig blijft. Daarbij wordt achtereenvolgens gesproken over „kusten en eilanden”, (zeer uitvoerig), over „luchtgestel, temperatuur, heerschende winden”, „politieke indeeling”, en „bevolking”, en geeindigd met het uitspreken van den wensch dat de thans voorgenomen expeditie, behalve tot vermeerdering onzer kennis, ook mogen leiden tot onze duurzame vestiging in het te onderzoeken gebied, omdat dit zou kunnen strekken ten bate der bevolking, die nu veel te lijden heeft meridiaan aanvaagende annexatie voorloopig voor ons de kans verkeken is onze oostgrens op de Noordkust een graad of vier Oostwaarts te verschuiven.

(*) Tot mijn leedwezen woonde de heer van de Aa, bij wien ik wellicht steun voor mijn beweren zou hebben gevonden, de vergadering, waarin dit punt ter sprake kwam, niet bij.

van de telkens voorkomende onderlinge twisten en van de knevelarijen, waaraan vreemde Oosterlingen, die daar ten handel komen, zich schuldig maken.

Wij besluiten met den wensch, dat de voorgenomen, door het Aardrijkskundig Genootschap georganiseerde onderzoekingstocht naar zuidwestelijk Nieuw-Guinea al het nut moge opleveren dat men er zich van voorstelt.

Bewogen wij ons bij het bespreken van Kolonel Haga's werk hoofdzakelijk op historisch terrein, op nog een ander geschiedkundig werk wenschen wij thans de aandacht te vestigen.

In *Het Land van Rembrand. Studien over de Noordnederlandsche beschaving in de Zeventiende eeuw*, door Cb. BUSKEN HUET, „Korresponderend lid van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen,” (*) (Haarlem, H. D. Tjeenk Willink, 1882—84. 2 deelen, 3 stukken), is zoo dikwijls sprake van onze koloniën, dat het werk, vervolg op dat hetwelk de schrijver onder den titel van: „*Het Land van Rubens*” aan Zuid-Nederland wijdde, in deze Koloniale Kroniek mag worden besproken. Wij doen dat te liever omdat wij, na meermalen (o. a. in de Kol. Kron. van Mei '78 en Dec. '82) op het onvaderlandslievende, anti-nederlandsche in vele van Busken Huet's geschriften te hebben moeten wijzen, ons gelukkig achten thans met lof van een belangrijk werk, dat uit zijne hand kwam, te mogen gewagen. Wij doen het te eerder omdat wij ook anderen tot de lezing van dit werk wenschen op te wekken, overtuigd dat zij genieten zullen bij het lezen van die gesperde, flinke, echt nederlandsche taal, den schrijver erkentelijk zullen zijn voor de vele historische bijzonderheden welke hij mededeelt, voor het nieuwe licht dat hij op vele personen en gebeurtenissen doet vallen.

Busken Huet geeft geen geregeld geschiedverhaal, maar doet grepen uit onze geschiedenis met het doel ons de ontwikkeling, den gang der beschaving in Noord-Nederland te leeren kennen. Men mag vermoeden dat hij zich daarbij de methode van Buckle in zijne beroemde, helaas! onvoltooid gebleven „*History of Civilisation in England*” en dergelijke schrijvers tot voorbeeld heeft gesteld. Zijne methode wordt wellicht het best geschetst en gekarakteriseerd in de slotwoorden van zijn werk, waar hij, na zijne meesterlijke schets van de beteekenis van onzen éénigen Rembrand (†), deze woorden van Bagehot tot de zijne maakt: „De beste historiestijl, heeft men in onze dagen naar waarheid gezegd, is nog altijd de stijl van Rembrand: veel weglaten, veel

(*) Zie in den aanhef van het eerste deel waarom de schrijver, tegen de nederlandsche gewoonte in, dezen titel op het titelblad vermeldt.

(†) Zoo schrijft B. H. steeds. Mr. C. Vosmaer, men weet het uit zijn „*Rembrandt, sa vie et ses oeuvres*”, voegt aan den naam de *t* toe; wij meenen op goede gronden.

overdrijven, en op een klein getal feiten of beweegredenen veel licht doen vallen.”

Des schrijvers doel is het geven van „Studiën over de Noord-Nederlandsche beschaving in de 17^e eeuw.” Maar ten einde begrijpelijk te maken welke de stand was der beschaving bij den aanvang der 17^e eeuw, schetst hij in zijn eerste, breed opgezet deel van 700 bladzijden de ontwikkeling dier beschaving in de vier voorafgaande eeuwen, aan elke van welk een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd. Elk hoofdstuk draagt tevens den naam van een persoon, die de beschreven eeuw meer of min karakteriseert. Zoo heet de 13e eeuw die van Olivier van Keulen, de 14e die van Graaf Jan van Blois, de 15e die van Thomas à Kempis, de 16e die van Erasmus en Lucas van Leiden, terwijl het geheel besloten wordt met een overzicht der letterkunde. Dat inleidend deel is belangrijk en leerzaam om de groote massa bijzonderheden door den schrijver uit tal van oude, soms min bekende schrijvers met zorg bijeengebracht en om den ruimen blik welken hij ons op de toestanden in ons land in de besproken eeuwen leert slaan. De lezer, terwijl hij verbaasd staat over des schrijvers groote belezenheid, en dankbaar is voor de vele belangrijke bijzonderheden waarmede hij wordt bekend gemaakt, wordt echter ook dikwerf vermoed en afgeleid door de uitweidingen over vele personen, die weinig of niets met Nederland hadden uitstaan. Dit deel, even als het geheele werk, getuigt voor des schrijvers vaderlandsliefde, daar hij, wanneer hij zijn land (*) niet lief had, zich niet vrijwillig een zoo belangrijken arbeid er voor zou hebben getroost. Toch wacht hij zich wel voor het uitspreken van te warmen lof en zegt, hoewel zich onthoudende van uitdrukkingen als waartegen wij vroeger opkwamen, ond. and. meer dan eens dat onze schilderkunst en letterkunde in de besproken eeuwen schier niets oorspronkelijks hadden.

In dit inleidend deel kon uit den aard der zaak nog van geen nederlandsche koloniën of overzeesche bezittingen sprake zijn omdat het bezit van deze eerst in de 17^e eeuw werd verkregen. Wij moeten er dan ook verder over zwijgen. Des te meer is van die koloniën, inzonderheid van Ned.-Oost-Indië, in de beide volgende deelen sprake. Daarom wordt dan ook de aandacht onzer broeders over de zee en van allen die in onze koloniën belang stellen inzonderheid op die beide deelen gevestigd. Zullen zij door de lezing van het geheele werk kennis maken met een belangrijken historischen arbeid, waarin de aandacht gevestigd wordt op tal van personen, voor de kennis der toestanden in ons land

(*) Al moge het waar zijn dat onze, van eene fransche refugiés-familie afstammende en te Parijs gevestigde Cd. Busken Huet zich in het belang van de loopbaan zijns zoons als Franschman heeft laten naturaliseeren, toch meenen wij op grond zijner geschriften te mogen beweren dat hij kennelijk Nederland nog als zijn vaderland beschouwt.

in vroegere eeuwen van beteekenis, waarvan in verreweg de meeste eigenlijke historische werken niet of nauwelijks wordt melding gemaakt, zij zullen in deze beide deelen zien hoe de heer Busken Huet uit de Jonge's „Opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië” en tal van andere bronnen veel belangrijks en in het kader van zijn werk passends over onze koloniën heeft weten bijeen te brengen.

Hoe de heer Busken Huet zijne, in het in twee stukken (*) verdeelde tweede of hoofddoel van zijn werk gegeven „Studien over de Noordnederlandsche beschaving in de 17e eeuw” indeelt, leert ons de korte Voorrede, waarin gezegd wordt: „Dit deel zal uit vijf hoofdstukken bestaan, waarvan het eerste moet aantoonen in hoever de republiek der Zeven Provinciën eene theokratie, het tweede in hoever zij eene handelsinrigting geweest is. In het derde hoofdstuk zal over de wetenschappen en de letteren gesproken worden; in het vierde over de personen en de zeden; in het laatste over de kunst.” Op den hoofdtitel: „Het land van Rembrand”, afgaande, zouden sommigen allicht wanen hier een werk, enkel, althans hoofdzakelijk over kunst handelende te zullen ontvangen. De zoeven aangehaalde woorden kunnen hun doen zien, zoo zij het uit het hierboven gezegde nog niet genoeg beseffen, dat de schrijver ons over nog heel wat andere zaken onderhoudt.

Dit zou nog nader blijken zoo wij uit de inhoudsopgave eenvoudig de opschriften overnamen der menigvuldige paragrafen of onderdeelen waarin elk hoofdstuk verdeeld is. Dit zou echter in deze Kol. Kroniek misplaatst zijn. Alleen willen wij zeggen dat in het hoofdstuk: „De handel” de paragrafen, die meer uitsluitend op Nederlands koloniën betrekking hebben, de volgende opschriften dragen: „Steven van der Haghen: zijne „Avonturen”; Oudhollandsche reis- en scheepsjournalen; zijn katholicisme. — De Zeven-Provinciën koloniale mogendheid geworden. Kaap de Goede Hoop. — De Zeven-Provinciën en de O. I. Compagnie. — Verloopen noordnederlandsche koloniën: Mauritius, Formosa, Brazilië, Nieuw-Amsterdam. — De O. I. Compagnie in den Maleischen Archipel. De Nederlanders en de Portugeezen. — Het specerij-monopolie der O. I. Compagnie. Strijd in de Molukken en op Celebes. — De staatkunde der O. I. Compagnie. — De verovering van Java: Java's voor-geschiedenis; Adipati Anom; Zee-strijd van Wolfert Hermansz. 1601—1602; Batavia, Nederlaag van Sultan Agong, 1628—1629; Nederlaag van Troeno Djojo, 1676—1682; Nederlaag van Soerapati, 1706—1707.”

Deze titelopgave moge ook strekken tot bevestiging van het bovengezegde, dat Busken Huet geen geregeld geschiedverhaal geeft, slechts grepen uit de geschiedenis doet. Toch meenen wij te mogen zeggen dat hetgeen hij in dit ruim honderdtal bladzijden, meer bepaald aan onze

(*) Het eene groot 447, het andere 579 blz.

koloniale geschiedenis gewijd, geeft, aangevuld met hetgeen hij in andere paragrafen zegt over den energieken Cornelis Speelman, over natuuronderzoekers als Bontius, Kämpfer, van Rheede van Drakestein, Rumphius enz., over handelaars als Balthazar de Moucheron, Isaac Lemaire, Usselinx, (*), over Amsterdams handel, rijkdom en invloed enz., vrij voldoende is om een tamelijk juist denkbeeld van Nederlands beteekenis als koloniale mogendheid te geven. Welke die beteekenis was, schetst de schrijver meer bepaald op blz. 221 van deel II¹. Van eene buurtmarkt werd de Republiek daardoor eene wereldmarkt, wies haar rijkdom en won zij aan invloed naar buiten.

Zijn bij Huet's Schets van de verovering van Java twee terecht (blz. 281) door hem geprezen werken: de Jonge's „Opkomst” en Veth's „Java,” zijne hoofdbronnen, zijne zeer menigvuldige noten bewijzen dat hij ook voor dit gedeelte van zijn werk talloze andere bronnen geraadpleegd heeft en ons op nieuw reden geeft zijne, boven reeds vermelde, verbazende belesenheid te bewonderen.

Wij vinden geene vrijheid in deze Kroniek meer over „Het land van Rembrand” nitteweiden, hoe verleidelijk het ook zij om op menig ander, met genot gelezen gedeelte te wijzen.

Op twee punten, ook al hebben zij met de koloniale zaak weinig of niets te maken, willen wij toch nog even wijzen. In de eerste plaats op de schoone bladzijden door den heer Busken Huet aan de vijfde Stadhouders uit het geslacht Oranje-Nassau gewijd. Wanneer hij in zijn vierde hoofdstuk tal van uitstekende personen uit den bloeitijd der Republiek bespreekt, staat voorop wat hij over die Stadhouders te zeggen heeft. Hij vangt aldus aan (deel II² p. 275): „Het geslacht Oranje-Nassau, dat in den loop van ons tijdvak aan de republiek der Zeven-Provincien niet minder dan vijf stadhouders leverde en, met uitzondering alleen der nog geen twintig jaren van de Witt's tusschenbestuur, onafgebroken aan het hoofd der zaken stond, biedt het zeldzaam verschijnsel eener regerende familie aan, in welke gedurende langer dan een eeuw de opvolging der maanen van buitengewone bekwaamheid door niet één binnengesloopen mediokriteit verbroken of gestremd wordt.” Het doet het vaderlandslievend hart goed in de daarop volgende bladzijden de groote mannen uit ons geliefd en geëerbiedigd, helaas! tot zoo weinig teruggebracht Vorstenhuis zoo schoon geschetst te zien.

In de tweede plaats wenschen wij te wijzen op Busken Huets's in dit werk meermalen te kennen gegeven ingenomenheid met de Nederlandsche taal, van welke hij, dit zijn hoofdwerk bewijst het opnieuw, zulk een uitstekend beoefenaar is, ook al heeft hij eene in sommige opzichten

(*) Bij het vermelden van wier namen herinnerd wordt dat zij allen uit Zuid-Nederland afkomstig zijn.

eigenaardige, van de gewone afwijkende schrijfwijze en al volgt hij niet de spelling van de Vries en te Winkel. Het is bekend dat Busken Huet voor eenige jaren openlijk den wensch uitsprak dat Nederland zijne, buiten zijne enge landpalen bijna niet beoefende taal zou laten varen en het fransch als zijne taal zou aannemen. Toen daarop gewezen werd in de algemeene vergadering der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde van 1882, merkte de voorzitter, professor Fruin, zeer terecht op (zie Handelingen dier Maatschappij, blz. 25), dat Busken Huet kennelijk niet ernstig gemeend had wat hij hieromtrent zeide, want dat hij zelf steeds voortging in het Hollandsch te schrijven. Na gezegd te hebben: „Naar mijn oordeel heeft Busken Huet den vinger op de wonde gelegd, toen hij den voorrang, dien België boven Nederland in zekere opzichten ontegenzeggelijk houdt, verklaarde uit het voorrecht van zijn taalgemeenschap met Frankrijk en al wat fransch spreekt. (*) De Belgen schrijven en dichten voor gansch Europa en weten dat zij gemeten zullen worden met den maatstaf, dien de fransche letterkunde in de hand geeft, terwijl wij, in het besef onzer afzondering, ons lager eischen stellen en tot minder inspanning worden aangewakkerd,” vervolgde de Hoogleraar aldus: „Men is Huet hard gevallen om den raad, dien hij aan zijn vernuftige en juiste opmerking had toegevoegd. Men heeft hem hartstochtelijk bestreden, als had hij dien in vollen ernst gegeven. Wij zouden, in plaats van hollandsch, naar het voorbeeld der Belgen fransch moeten schrijven. En wie, mag men vragen, zou dan ons hollandsch-fransch willen lezen? De inspiratie, die bij onze schrijvers toch al niet vurig pleegt te zijn, zou in de werstelling met de taal, waarin zij zich moest niten, geheel bekoelen en

(*) Hoe men in Frankrijk meer en meer tot het besef komt dat men moet „travailler au maintien et à l'extension de l'influence de la France par la propagation de la langue”, blijkt uit de oprichting met dat doel in November 1883 der nu reeds sterk bloeiende „*Alliance Française*”, die zich voorstelt de beoefening van het Fransch in Tunis en in de Fransche Koloniën en bezittingen en ook in andere landen te bevorderen. De oprichters gingen van de stelling uit „que la puissance d'un peuple peut se mesurer à l'expansion de sa langue, qui constitue sa puissance morale, et au chiffre de sa population, qui constitue sa puissance matérielle.” Bedenkende dat engelsche geschriften door 200, fransche door nauwelijks 50 miljoen menschen worden gelezen, dat het fransch meer en meer door het engelsch wordt verdrongen in landen waar het vroeger werd gesproken en dientengevolge de invloed der fransche denkbeelden daar ook minder wordt, streeft de „*Alliance*” er naar door onderwijs enz. de beoefening van het fransch algemeen te bevorderen. Zie meer over die „*Alliance*” in de „*Annales de l'Extrême Orient et de l'Afrique*” van Maart 1885, blz. 257. — Professor Fruin ging van meer of min soortgelijke beweegredenen uit toen hij in de in den tekst besproken voordracht op de bevordering van de studie van het nederlandsch in Zuid-Afrika aandrong, een wensch door onzen M. de Vries en de geheele Mij. v. Ned. Letterkunde warm gedeeld.

teloor gaan. Wij willen wachten met den raad in overweging te nemen, totdat Huet het voorbeeld geeft en zijn puntig en pittig hollandsch verleert om zijn hollandsche denkbeelden en invallen in een aangeleerde taal uit te drukken."

Professor Fruin kon in '82 natuurlijk nog niet weten wat de heer Busken Huet eerst in '84, meer bepaald in zijn hoofdstuk: „De wetenschappen en de letteren,” zou schrijven. Hij zou er anders nog heel wat gronden voor zijn beweren uit hebben kunnen putten. Zie o. a. II², blz. 19, waar hij, na het aanhalen van een stuk van den bekenden wiskundige Simon Stevin, Prins Maurits' leermeester, zegt: „Het kristalhelder verstand waarvan deze door niet één bastaardwoord ontsierde taal getuigt,” enz. Zie blz. 23, 26 en 31, waar hij met kenmerklijk welgevallen vermeldt dat Simon Stevin en zijn vriend Hugo de Groot ijverden voor het bezigen der moedertaal aan de akademiën en in wetenschappelijke werken en betoogden dat de nederlandsche taal, „door haar rijkdom, den eenvoud harer grondvormen, het natuurlijke harer zamenstellingen,” in elk geval ten behoeve van het onderwijs in de mathematische wetenschappen, vóór alle andere talen, levende en doode, in aanmerking kwam. Zie wat hij over schrijvers als Hooft en Vondel zegt. Zie wat hij, II¹, 118 enz. over den Staten-Bijbel zegt, inzonderheid op blz. 124: „Noch Hooft, noch Huijgens, noch Vondel, noch zelfs de populaire Cats, zijn in zulke mate de taalmeesters van het nederlandsche volk geweest als de overzetteren van den Staten-Bijbel. Men kan zeggen dat uit dit boek de groote menigte der Hollanders voor het eerst hollandsch geleerd heeft in onderscheiding van midden nederlandsch; en ik behoef slechts aan de autochthonische poëzie van Da Costa te herinneren, om te doen toestemmen dat voor het uitdrukken van een bepaalde soort van dichterlijke gedachten, de taal van den Staten-Bijbel een der nationaalste voertuigen is gebleven welke in Nederland ooit bestaan hebben.” Is dit de taal van iemand, die oprecht zou kunnen meenen dat zijne moedertaal zou moeten ophouden beoefend te worden? En behoeven wij er verschooning voor te vragen dat wij ons over dit punt in de Kol. Kroniek eenige uitweiding veroorloofden?

Aan onze bespreking van Busken Huet's „Land van Rembrand” moet evenwel een einde komen. Een paar opmerkingen nog slechts. Juist omdat wij aan het werk een groot aantal lezers, en niet minder lezers toewenschen, doet het ons leed dat de schrijver, ond. and. in het hoofdstuk, „Zeden en personen” en elders waar hij zekere verzen van Huygens of Langendijk aanhaalt, wat heel duidelijk, wat te weinig gegaseerd is. — Dankbaar voor Huet's „Studien over de Noord-Nederlandsche beschaving in de Zeventiende eeuw”, waarbij van de volgende toch nog al eens sprake is, zouden we gaarne van zijn hand, bij wijze van

voortzetting van dit werk, soortgelijke studien over de achttiende eeuw ontvangen. Volkomen beseffen wij dat die Studiën en voor den Schrijver en voor den lezer heel wat minder aangenaam zouden zijn dan die aan de zeventiende eeuw gewijd. De zeventiende eeuw was die onzer grootheid, de achttiende die van ons verval. Dat in die eeuw echter ook nog enkele groote mannen, althans zeer verdienstelijke, bekwame staatslieden te schetsen zouden zijn, bewezen ond. and. de bladzijden, onlangs door Professor Jorissen in de Gids aan Simon van Slingelandt gewijd in zijne artikelen over Lord Chesterfield als Britsch gezant bij de Republiek. In elk geval zoude men verzekerd kunnen zijn over die achttiende eeuw van Busken Huet zeer lezenswaardige studien te zullen ontvangen. Moge hij zich, door de belangstelling waarmede zijn „Land van Rembrand” ontvangen is, aangemoedigd gevoelen die studien ook over de achttiende eeuw voortzetten. Hij zou dan tevens eene geschikte gelegenheid hebben de aanmerkingen, waartoe sommige gedeelten van zijn werk aanleiding gaven, te beantwoorden.

Ten besluite nog enkele woorden over een geheel verschillend onderwerp.

Dezer dagen, half Juni, heeft men in de dagbladen kunnen lezen dat in de beruchte, treurige Nisero-zaak door de Engelsche rechterlijke autoriteiten eindelijk eene einduitspraak is gegeven. Wat betreft de oorzaken van de stranding van het stoomschip op Sumatra's westkust, zoo ver buiten zijn koers, werd aangenomen dat de kapitein en de machinist niet geheel buiten schuld waren; maar uit aanmerking van de langdurige gevangenschap der bemanning bij den Radja van Tenom — waaraan zich echter de kapitein op niet zeer eervolle wijze spoedig had weten te onttrekken — werd hun evenwel geen straf opgelegd.

Dit bericht bracht ons in herinnering de warme debatten in het vorig jaar in en buiten ons parlement over deze voor ons prestige zoo treurige zaak gevoerd, inzonderheid de belangrijke, ook afzonderlijk uitgegeven artikelen door den heer VAN KESTEREN, daaraan in de tweede helft van 1884 in „De Indische Gids” gewijd, waarin van al die debatten een nitnemend critisch overzicht werd gegeven.

Op die in de dagbladen van verschillende richting zeer geprezen artikelen wenschen wij even de aandacht te vestigen.

Zij zijn getiteld: „De Nisero-questie en de Gouverneur-Generaal Loudon.” In het eerste wordt betoogd dat niet de Gouv.-Gen. Loudon, doch de Minister Fransen van de Putte den oorlog aan Atjeh deed verklaren. In het tweede wordt een uitstekend overzicht gegeven der met Engeland gevoerde onderhandelingen over de Nisero-zaak, waarbij Engeland ergerlijk misbruik maakte van zijne overmacht en het onzerzijds helaas aan fierheid en krachtsbetoon ontbrak. In het

derde wordt, nadat eerst, blz. 361, eenige afzonderlijke regels zijn gewijd aan het op 31 Juli over deze zaak in onze Tweede Kamer gevoerd debat, dat overzicht voortgezet.

Wij wenschen over die zoo treurige zaak niet uit te weiden, herinneren nog slechts dat het October-nummer van „De Ind. Gids,” p. 455, ook bevatte een belangrijk stuk over deze zaak van den heer K. F. H. van Langen, Assistent-Resident van Melaboeh op Atjeh's Westkust, getiteld: „De „Nisero-kwestie.” Een en ander naar aanleiding van het rapport van den heer W. E. Maxwell.” Op dat stuk wordt voornamelijk nu nog de aandacht gevestigd, omdat ten slotte daarvan, p. 467, de veel besproken concentratie-politiek wordt voorgestaan, waartoe men, het is bekend, sedert het laatst van het vorig jaar in Atjeh is overgegaan.

Maar waarom voornamelijk en zonder thans de Nisero-zaak te willen bespreken, we op de vermelde artikelen van den heer van Kesteren de aandacht vestigen, is dit: dat hij er in betoogt dat niet de Gouverneur-Generaal Loudon, doch de Minister van Kolonien Franssen van de Putte is de ware bewerker van den Atjehoorlog; dat niet de Gouverneur-Generaal, doch de Minister verlangde duurzame vestiging in Atjeh; dat na het verkrijgen dier vestiging, het nogmaals de Gouverneur-Generaal Loudon was die matiging voorstond en een verklaard tegenstander was van die agressieve politiek die, *na zijn aftreden* dóórgezet, de rampen van den Atjeh-oorlog zoo ontzaglijk hebben vergroot. Zie blz. 121 en vooral 427.

In de Kol. Kroniek van Augustus 1875, p. 684, hadden wij gemeend, bij het licht dat destijds over den loop der zaken verspreid was, minder gunstig te moeten oordeelen over sommige handelingen van den heer Loudon in de Atjehzaak.

Wij vestigen echter gaarne de aandacht op het gunstig oordeel over Loudon's beleid in de Atjehzaak in het algemeen, door een bekwaam schrijver als de heer van Kesteren thans uitgesproken.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

